

Лідія Барановська

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ «МЕБЛІ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Лексико-семантична група «Меблі» потребує детального дослідження у зіставному аспекті з метою виявлення номінативних моделей, засобів семантичної та словотвірної деривації. У дослідженні були виокремлені назви меблів у сучасній українській та польській мовах, проаналізоване їх значення та особливості функціонування, співвідношення в обраній підгрупі та етимологія.

Більшість українських назв меблів має семантичний еквівалент у польській мові та спільне походження. У складі як польської, так і української тематичної лексики переважають терміни на позначення меблевих виробів, запозичені головним чином з європейських мов.

Ключові слова: лексико-семантична група, меблі, семи, українська мова, польська мова.

The lexical-semantic group “Furniture” requires detailed research in a comparative aspect in order to identify nominative models, means of semantic and word-formation derivation. The study identified the names of furniture in modern Ukrainian and Polish languages, analysed their meaning and features of functioning, correlation in the selected subgroup and etymology.

Most Ukrainian names of furniture have a semantic equivalent in Polish and a common origin. In both Polish and Ukrainian thematic vocabulary, terms for furniture products predominate and are borrowed mainly from European languages.

Key words: lexical-semantic group, furniture, semi, Ukrainian language, Polish language.

Середовище, у якому існує людина, широко відображається в лексичній системі мови, зокрема у лексиці, що стосується меблів в українській та польській мовах. Лексико-семантичні та тематичні групи викликають сталий інтерес у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Лексико-семантична група (ЛСГ) «Меблі» належить до широкоживаної й характеризується відносною динамічністю. Словник української мови дає таке визначення цього поняття: «Меблі – предмети обстановки квартири, кімнати і т. ін.» [СУМ, т. 4, с. 661]. Мета дослідження – виокремити та порівняти лексеми з ЛСГ «Меблі» у польській та українській мовах.

У словниках, інтернет-засобах та на спеціалізованих сайтах вдалося знайти 26 лексем – назв меблів, які найчастіше використовуються у повсякденному побутовому житті. Такі слова як *буфет*, *кабінет*, *комод*, *гардероб*, *гарнітур*, *стіл*, демонструють нашаровування лексичних значень, але предметом цієї статті будуть лише лексеми з ЛСГ «Меблі». Також не розглядатимемо демінутиви, наприклад: *тумбочка*, *поличка* і т.п.

Словник української мови в 11 томах [5] подає такі визначення лексем з ЛСГ «Меблі» (поряд наведене визначення з WSJP [1]):

Буфет укр. 'шафа для зберігання посуду, столової білизни, закусок, напоїв'; пол. *bufet* 'mebel w formie długiego kredensu z blatem wykorzystywanym do ustawiania lub przyrządzania na nim jedzenia' від фр. *buffet*.

Бюро укр. 'рід письмового стола з висувною кришкою і шухлядами для паперів; конторка'; пол. *biurko* 'mebel, na który składa się blat z szafką i szufladami, służący do pisania lub pracy przy komputerze' від фр. *bureau*.

Вішалка укр. 'поличка або стояк з кілочками або гачками, а також окремий гачок для вішання одягу, капелюхів тощо'; пол. *wieszak* 'przytwierdzony do ściany hak lub element zaopatrzony w haki bądź drążki, służący do wieszania na nim ubrań lub rękawików' від прасл. *věšati*.

Диван укр. 'рід великих м'яких меблів для сидіння і лежання'; пол. *sofa*, *kanapa* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' за посередництвом фр. *sofa* з тур. *sof(f)a*.

Етажерка укр. 'вид меблів у вигляді кількох, розміщених одна над другою, полиць на стояках'; пол. *regał* 'mebel, który stanowią połączone po bokach półki, na których stawia się przedmioty' від нім. *Regal*.

Канана укр. 'те саме, що диван'; пол. *kanapa*, *wersalka* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' від фр. *canapé*.

Комод укр. 'невисока шафа з висувними шухлядами, де зберігають білизну тощо'; пол. *komoda* 'średniej wielkości mebel z drzwiami lub szufladami, służący do przechowywania drobnych przedmiotów' від фр. *commode*.

Консоль укр. 'колонкова пересувна підставка для статуєток, квітів і т. ін. '; пол. *konsola* 'ozdobny wąski stolik, służący do umieszczania na nim dekoracyjnych drobiazgów' від фр. *console*.

Кушетка укр. 'невеличкий диван з узголів'ям, але без спинки'; пол. *kuszetka* 'niewielkich rozmiarów wygodny, wyściełany mebel, na którym można siedzieć lub leżeć' від фр. *couchette*.

Ліжко укр. 'призначена для лежання мебля у вигляді рами на ніжках з двома спинками, на яку кладуть матрац і постіль'; пол. *łóżko* 'mebel służący do tego, żeby na nim leżeć i spać lub odpoczywać' від прасл. *lože*.

Полиця укр. 'дошка або кілька дощок, які закріплені горизонтально на стіні або в шафі й використовуються для зберігання посуду, продуктів харчування, одягу, книг і т. ін. '; пол. *połka* 'deska lub płyta przymocowana poziomo do ściany lub wewnątrz mebla czy urządzenia, na której kładzie się przedmioty' від прасл. *poľka*.

Пуф укр. 'низький табурет'; пол. *puf* 'miękki, niski taboret obity w całości tkaniną lub skórą' від фр. *pouf*.

Секретер укр. 'рід письмового стола або шафи з відкидною або висувною дошкою для писання, з шухлядами й полицями для зберігання паперів, книжок'; пол. *sekretarzyk* 'biurko z blatem do pisania oraz nadstawką z szufladami' від фр. *secrétaire*.

Сервант укр. 'низький буфет для зберігання посуду й столової білизни'; пол. *serwantka* 'oszkłona szafka do przechowywania porcelany lub innych dekoracyjnych drobiazgów' від фр. *servante*.

Софа укр. 'м'який широкий диван з поручнями і низькою спинкою'; пол. *sofa* 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem, na którym może siedzieć kilka osób' за посередництвом фр. *sofa* з тур. *sof(f)a*.

Стелаж укр. 'ряд полиць, розташованих одна над одною і призначених для розкладання чого-небудь'; пол. *stelaż, regał* 'stojak służący do ustawiania na nim jakichś obiektów (książek, nut, obrazów) lub towarów sklepowych' від нім. *Stellage*.

Стіл (консольний, обідній, письмовий, журнальний) укр. 'вид меблів у вигляді горизонтально укріпленої на ніжках широкої дошки (іноді з ящиками, тумбочками), на яких розміщують різні предмети'; пол. *stół* (*konsolowy, jadalny, biurko, stolik kawowy*) 'mebel, na który składa się blat oparty na nodze lub nogach' від прасл. *stoľъ*.

Стілець укр. 'вид меблів у вигляді короткої лави, переважно із спинкою, для сидіння однієї людини'; пол. *krzesło* 'mebel z oparciem i siedzeniem wspartym zwykle na czterech nogach, na którym może siedzieć jedna osoba' від прасл. *krěslo*.

Табурет укр. 'стілець без спинки з квадратним або круглим твердим сидінням'; пол. *taboret, stółek* 'mebel bez oparcia stojący na nodze lub nogach, na którym może siedzieć jedna osoba' від фр. *tabouret*.

Тапчан укр. 'вид ліжка з дощок без спинок'; пол. *tapczan* 'mebel służący do spania, składający się z materaca przymocowanego do konstrukcji, wewnątrz której przechowuje się pościel' від укр. тапчан (дослідники етимології припускають його тюркське похо-

дження: від тюрк. *taršan* 'підвищення, трон', де тюрк. *taršan* 'підставка на трьох ніжках').

Тахта, отомана укр. 'широкий низький диван без спинки'; пол. *otomana niska kanapa o miękkim siedzeniu, mająca po bokach wałki zamiast poręczy* від фр. *ottomane* від фр. *ottomane* (від власної назви *Ottoman* 'турок').

Трюмо укр. 'високе стояче дзеркало'; пол. *toaletka 'stolik z szufladkami i lustrem, przy którym można się malować i czesać* від фр. *trummo*.

Тумба (під телевізор, приліжкова, взуттєва) укр. 'невелика шапка для різноманітного використання'; пол. *szafka (RTV, stolik nosny, na buty) 'niewielki mebel z drzwiczkami zawierający wewnątrz półki, służący do przechowywania ubrań, przedmiotów codziennego użytku*' від нім. *Schaff*.

Фотель укр. 'різновид широкого, переважно м'якого стільця, з бильцями та зручною спинкою; крісло' (діал.); пол. *fotel 'wygodny, wyściełany mebel z oparciem przeznaczony do siedzenia*' від фр. *fauteuil*.

Шафа укр. 'рід великих меблів, що мають форму високого ящика з дверцятами і служать для зберігання одягу, білизни, книжок, посуду тощо'; пол. *szafa 'duży mebel z drzwiami służący do przechowywania różnych przedmiotów*' від нім. *Schaff*.

Шифоньер укр. 'шафа для зберігання білизни, одягу і т. ін.'; пол. *szufloniera 'wąska komoda z szufladami na bieliznę i drobiazgi*' від фр. *chiffoiere*.

Лексема креденс / kredens 'буфет для посуду' у СУМ позначена як застаріла, а *отоманка / otomanka* 'широкий м'який диван з подушками замість спинки і з валиками на края' як рідковживане, тому не були включені до переліку. Оскільки словник не подає словосполучень, не знаходимо в ньому *меблева стінка / meblościanka* та *туалетний стіл / toaletka, stół toaletowy*.

Гардероб / garderoba раніше вживалося у польській мові переважно як найменування приміщення для зберігання одягу та

аксесуарів, тому серед інших його значень у WSJP його немає. На цей момент лексема гардероб відповідає семантично українській і вживається як синонім до шафи-купе. Лексема банкетка 'ослінчик витягнутої форми без спинки з м'яким сидінням' не має у польській мові однослівного семантичного еквівалента.

Цікава диференціація слова *диван* 'канапа' (тур. з перс. *dīvān*), яке у польській мові означає *килим* з семантикою 'кімната, застелена подушками для сидіння; товста тканина, яку стелять на підлогу для комфорту та декору'. Таким чином в обидвох слов'янських мовах лексема *диван* – *dywan* при фонетичній подібності має різну семантику, попри спільну сему «місце для сидіння».

У межах цієї ЛСГ одиниці розрізняються за призначенням, формою та розміром. Переважно українські назви меблів мають семантичний еквівалент у польській мові, наприклад, *комод* / *kotoda* значення яких збігаються семами «призначення» і «розмір», *софа* / *sofa*, семами «форма» та «призначення». Загалом нараховано 8 лексем, які збігаються двома семами, з них 6 семами «форма» та «призначення». Найбільше (15 лексем) серед проаналізованих мають спільну сему «призначення».

У лексиконі обох мов серед назв меблів зустрічаються синоніми: *диван* – *канапа*, *софа*, *тахта*, *буфет* і *сервант*, *крісло* і *фотель*, *канапа* і *sofa*, *bufet* і *kredens*, *taboret* і *stolek*. Для польської меблевої термінології характерна наявність демінутивів: *biurko*, *sekretarzyk*, *stolek*, *szafka*, але зустріти їх можна і серед українських термінів, наприклад, *тумба* – *тумбочка*.

У ЛСГ «Меблі» в українській та польській мовах прослідковуються спільні тенденції та закономірності. Переважна частина меблевої лексики виявляє іншомовне походження. Серед назв меблів 19 лексем (73 % з досліджуваних) складають назви зі спільною етимологією, наприклад: *буфет* / *bufet*, *канапа* / *kanapa*, *пуф* / *puf*, *шафа* / *szafa* тощо. Відмінності спостерігаються лише у лексемах *диван* / *sofa*, *канапа*, *етажерка* / *regał*,

стілець / *krzesło*, трюмо / *toaletka*, тумба / *szafka* у зв'язку з запозиченням з різних мов.

У меблевій лексиці в результаті запозичення відбувається заміна питомого складеного найменування простим іншомовним. Так, наприклад, описове найменування *письмовий стіл з потаємним відділенням* замінено запозиченим однослівним *секретер* (фр. *secrétaire*) — вид письмового бюро, шафа з відкидною дошкою для писання; замість описового звороту *невисока шафа з висувними шухлядами* використовують слово *комод* (франц. *commode*) — невисока шафа з висувними шухлядами, де зберігають білизну тощо [3, с. 135]. Отже, переважна більшість меблевої лексики була запозичена з європейських мов: 14 з французької (54 %), 4 з німецької. Ще 5 лексем має джерело в праслов'янській мові, а 1 в турецькій. Лексему *тапчан* WSJP подає як запозичення з української мови, тоді як СУМ вказує на його тюркське походження та можливі його джерела, що вочевидь вказує на те, що українська мова виступила в ролі посередниці.

Лексеми з аналізованої тематичної групи становлять інтернаціональний шар спеціальної лексики, що характерно для сучасного її стану. Явище запозичення визначається як лінгвістичними, так і екстралінгвальними чинниками [3, с. 137]. Наявність великої кількості подібних слів робить тему «Меблі» досить легкою для сприйняття студентами, які вивчають польську мову як другу іноземну та заохочує до подальшого вивчення мови.

Меблі — це не просто предмети інтер'єру, вони впливають на якість життя, відображають наш стиль, створюють місце для відпочинку, розваг, спілкування з родиною та друзями. Вони можуть бути не лише функціональними предметами, а й шедеврами мистецтва, можуть привертати увагу, водночас поєднувати красу з практичністю, мати естетичну та культурну цінність, бути свідченням нашої історії, традицій та цінностей.

Список використаних джерел

---

1. Wielki Słownik Języka Polskiego. URL: <https://wsjp.pl/> (дата звернення 18.05.2025).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2002. С. 1440.
3. Муляр І. Іншомовні запозичення в меблевій термінології. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 134–138.
4. Науменко Л. Назви меблів до лежання. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/37_2021/part_2/22.pdf (дата звернення 10.05.2025).
5. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.